

ПИЛИПЕНКО СЕРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу*

УХВАЛА СУДУ ЯК АКТ ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Процесуальна форма є однією з найважливіших гарантій захисту прав особи у кримінальному провадженні. Однією із складових процесуальної форми є встановлений законом порядок винесення судом рішень, з дотриманням вимог щодо їх форми та змісту.

Згідно з ч. 2 ст. 110 КПК України судові рішення приймається у формі ухвали, постанови або вироку, які мають відповідати вимогам, передбаченим статтями 369, 371-374 цього Кодексу. Відповідно до ст. 369 КПК України судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку. Судові рішення, у якому слідчий суддя, суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали. Таким чином, ухвала суду є видом судового рішення і поряд з властивостями, характерними для усіх судових рішень, володіє особливостями, характерними лише їй, що відрізняють її в першу чергу від вироку суду. Так само, загальне визначення судового рішення повинне враховувати і особливості ухвал, що іноді ігнорується науковцями.

Задля з'ясування сутності ухвал, слід окремо зупинитись на питанні віднесення ухвал суду до актів правосуддя, оскільки не всім ухвалям притаманні ознаки актів правосуддя.

Дійсно, відповідно до ст. 124 Конституції України здійснення правосуддя є основною та виключною функцією органів судової влади (судів). Разом з тим, суди наділені й іншими повноваженнями, що прямо та непрямо пов'язані зі здійсненням правосуддя, наслідком яких є прийняття судових актів.

Конституційний Суд України в ухвалі від 14 жовтня 1997 року № 44-з про відмову у відкритті конституційного провадження у справі № 016/1241-97 визначив, що відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя – це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ [1].

Отже, правосуддя є міжгалузеву категорією і застосовується для всіх видів судочинства. Юридична енциклопедія визначає правосуддя як правозастосовну діяльність суду з розгляду і вирішення у встановленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави» [2, с. 50].

Щодо кримінального судочинства ґрунтовне дослідження правосуддя як кримінально-процесуальної функції було здійснене І.В. Гловюк,

яка під ним розуміє напрямок діяльності суду у судовому провадженні щодо розгляду та вирішення кримінального позову, якій реалізується за допомогою кримінально-процесуальних засобів у формі, регламентованій кримінальним процесуальним законодавством. Правосуддям є така процесуальна діяльність, кінцевим рішенням якої є вирішення питання по суті висунутого обвинувачення/підозри, твердження про вчинення особою іншого суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність [3, с. 485-489].

Таким чином, правосуддя у кримінальному провадженні передбачає як саму діяльність щодо розгляду справи, так і її результат, який науковцями позначається як «вирішення кримінального позову», що знаходить своє вираження у кінцевому судовому рішенні.

Як зазначає І.В. Гловюк, про вирішення питання по суті висунутого обвинувачення / підозри свідчить наявність у процесуальному рішенні тверджень про наявність або відсутність частини обставин, що являють собою кінцеву мету доказування, тобто надання відповіді на питання: 1) чи мало місце діяння, у вчиненні якого підозрюється / обвинувачується особа; 2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; 3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення / чи встановлені достатні докази для повідомлення особи про підозру [3, с. 486]. Відповідно, не є актами правосуддя проміжні судові ухвали, якими вирішуються поточні процесуальні питання, що супроводжують здійснення правосуддя у кримінальному провадженні, оскільки шляхом постановлення таких ухвал суд не вирішує справу по суті. Навіть кінцеві судові ухвали не завжди можуть бути віднесені до актів правосуддя. Так, відповідно до ч. 7 ст. 284 КПК України суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження, якщо під час судового провадження виявляються обставини, передбачені пунктами 5, 6, 7, 8, 9, 9¹ ч. 1 цієї статті, а також у випадку, передбаченому пунктами 2, 3 ч. 2 цієї статті. Як свідчить аналіз даної статті, у зазначених вище випадках суд не вирішує питання по суті обвинувачення, а лише констатує наявність певних обставин, які виключають провадження у справі. Таким чином, ухвала про закриття кримінального провадження, постановлена з вищенаведених підстав, не є актом правосуддя.

Ухвалою про закриття кримінального провадження у зв'язку із звільненням особи від кримінальної відповідальності (п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК України) також вирішується питання по суті пред'явленого обвинувачення або підозри, де-факто встановлюється (констатується) вина підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Відповідно така ухвала суду є актом правосуддя.

Щодо закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 3¹ ч.1 ст. 284 КПК, вважаю, що така ухвала суду не є актом правосуддя, оскільки в такому випадку взагалі не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, тому рішення суду приймає не вирішуючи питання, пов'язані із реалізацією функції правосуддя, а на підставі формальних вимог закону (закінчення строків давності

притягнення до кримінальної відповідальності), з якими закон пов'язує необхідність закриття провадження.

Так само, актами правосуддя слід визнати ухвали про застосування примусових заходів виховного характеру або про відмову в їх застосуванні (ст. 501 КПК України), а також ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру або про відмову в їх застосуванні (ст. 512 КПК України). В даному випадку суд вирішує питання про наявність чи відсутність суспільно небезпечного діяння, вчинення його конкретною особою, а також встановлює усі елементи складу злочину, зокрема, відсутність деяких з них (суб'єкта злочину чи суб'єктивної сторони).

Слід також відзначити, що на відміну від суду касаційної інстанції, суд апеляційної інстанції може виносити ухвали, які носять характер кінцевих та мають ознаки актів правосуддя. Відповідно до ч. 1 ст. 418 КПК України, будь-яке рішення, крім рішення про скасування вироку повністю чи частково та ухвалення нового вироку, суд апеляційної інстанції приймає у формі ухвали. Видається, що по суті висунутого обвинувачення (чи твердження про вчинення суспільно небезпечного діяння) постановляються наступні ухвали, які слід визнати актами правосуддя:

- про зміну вироку (п. 2 ч. 1 ст. 407 КПК України);
- про скасування вироку або ухвали і закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК України (п. 5 ч. 1 ст. 407 КПК України);
- про залишення без змін або зміну ухвали суду, яка сама є по суті актом правосуддя (п. 1 і 2 ч. 1 ст. 407 КПК України);
- скасування ухвали повністю чи частково та ухвалення нової ухвали про застосування примусових заходів виховного характеру або про відмову в їх застосуванні, а також ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру або про відмову в їх застосуванні (п. 4 ч. 1 ст. 407 КПК України).

Акти правосуддя у вигляді ухвал може також постановляти суд, що здійснює кримінальне провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 467 КПК України), якщо ухвали цього суду відповідають критеріям, дослідженим вище.

Таким чином, визначення видів ухвал суду, що є актами правосуддя надає можливість встановлення сутності таких ухвал та узагальнення їх характерних ознак, особливостей з метою формування системи вимог, яким мають відповідати такі важливі види ухвал суду у кримінальному провадженні, що сприятиме їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

Список використаної літератури:

1. Ухвала про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення статті 124 Конституції України і Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від

14 жовтня 1997 року (справа № 016/1241-97) : Конституційний Суд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vz44u710-97>

2. Юридична енциклопедія: [в 6 т.] / [редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.] – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998. – Т. 5 : П–С. – 2003. – 736 с.
3. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції : теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. : монографія / І. В. Гловюк. – Одеса : Юрид. літ., 2015. – 712 с.

Ключові слова: судові рішення у кримінальному провадженні, ухвала суду, правосуддя, акт правосуддя.

Ключевые слова: судебное решение в уголовном производстве, определение суда, правосудие, акт правосудия.

Key words: judgment in criminal proceedings, court order, justice, act of justice.

КЕДИК ВАСИЛЬ ПЕТРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу*

ЩОДО ПИТАННЯ ІНІЦІЮВАННЯ ПОВЕРНЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА, КЛОПОТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО АБО ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ ПРОКУРОРУ

Суд після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру у підготовчому засіданні має право прийняти рішення про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають умовам КПК України. Отже суд має право прийняти таке рішення, проте хто саме має право ініціювати таке рішення?

Характеристика кримінальних процесуальних відносин, що виникають при поверненні обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору полягає в наступному.

По перше, підставою виникнення кримінальних процесуальних відносин з повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, є порушення, допущені на досудовому розслідуванні, які суд в теперішньому часі самостійно усунути не може.

По друге, порушення, виявлені судом, що стосуються реалізації прав учасників кримінального провадження та є перешкодою для